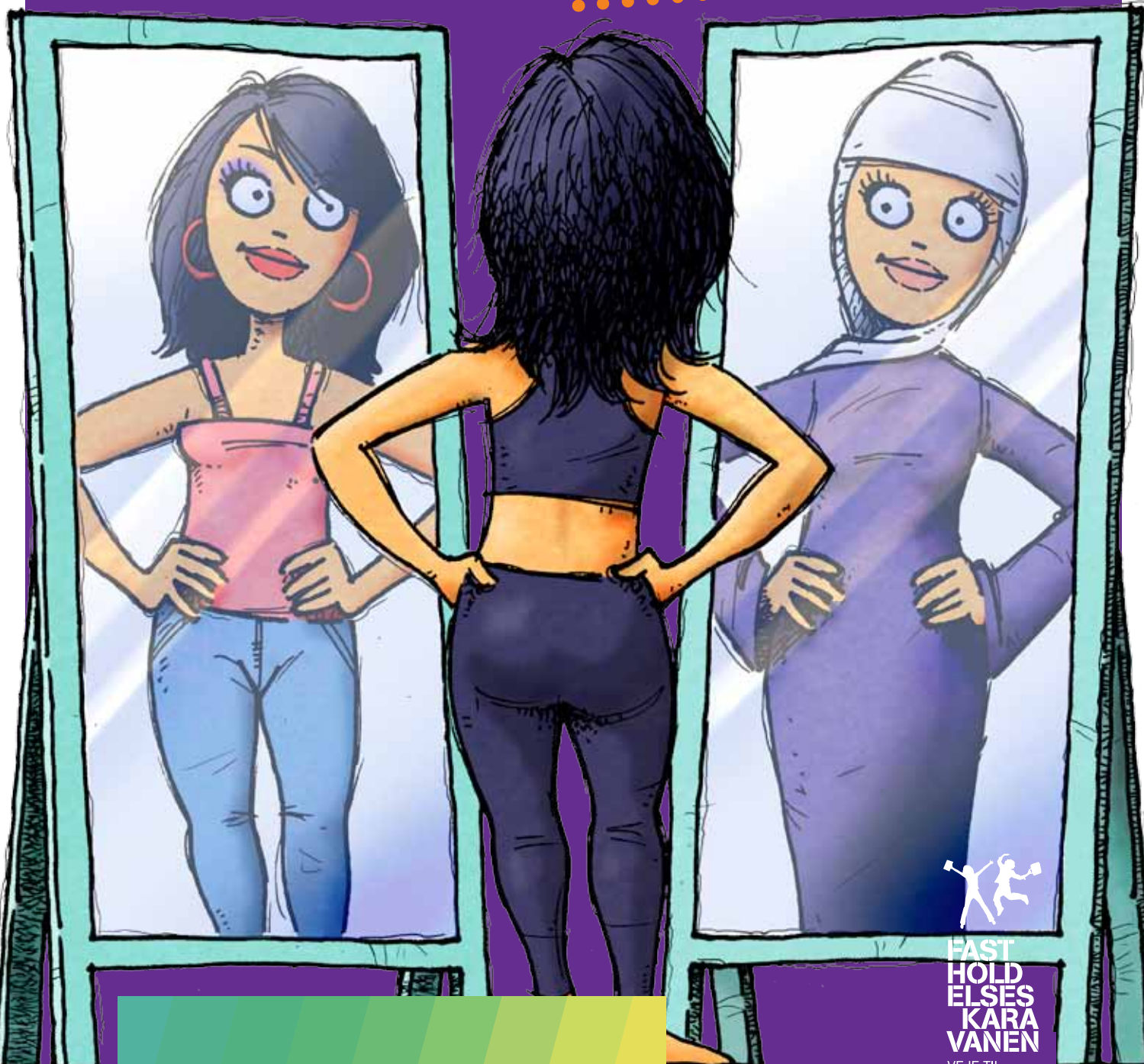

GODE RÅD

TIL DIG DER HAR
TOSPROGEDE
ELEVER I ERHVERVS-
UDDANNELSERNE

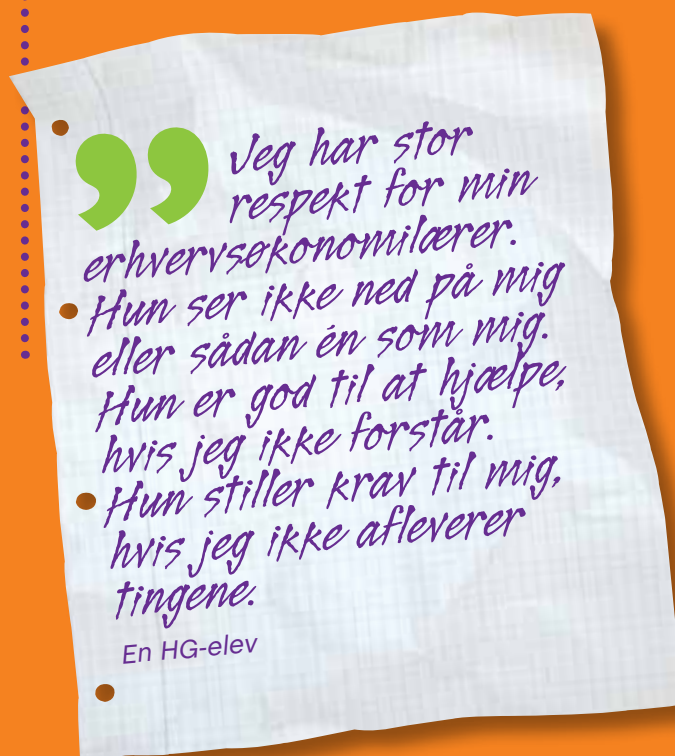

**FAST
HOLD
ELSER
KARA
VANEN**

VEJE TIL
GENNEMFØRT
UDDANNELSE

Indhold

Indledning	3	Få eleverne til at præsentere sig selv	16
Undervisningen - hvad skal du være opmærksom på i din formidling?	5	Kunsten at være "farveblind" og samtidig undervise differentieret	18
Inspiration til praksis	7	Forventninger og krav - gør du det "rigtige"?	20
Hvorfor er det vigtigt at arbejde med den faglige identitet i undervisningen?	8	Hvad betyder dine holdninger til elevgruppen?	22
Inspiration og idéer til faglige, sproglige og sociale mål for undervisning	9	To kulturer, ét individ - er det en belastning eller en ressource?	24
Er det ligegyldigt, hvordan du udtaler de tosprogedes navne?	10		
Er du bevidst om den betydning, du har for eleven?	12		
Kom tættere på eleven og styrk din rolle som lærer	14		

Hæftet erstatter ikke de gældende regler på området, og anvendelsen af eksempler, råd og anden inspiration skal ske under iagttagelse af de relevante regelsæt. Fastholdelseskarakanten har i beskrivelsen af eksemplerne alene set på metoder og elementer, der har til formål at give eleven et godt skoleforløb, hvorfor udgivelsen ikke kan betragtes som en generel godkendelse af de omtalte eksempler.

Indledning

Hvilke **ERFARINGER** har minoritetselever på erhvervsskoler med deres lærere?

Hvad **FORVENTER** de af dig som underviser?

Hvad **KRÆVES** der af dig for at indfri deres forventninger?

Fastholdelseskarakavanen har givet ordet til 37 erhvervsskoleelever med minoritetsbaggrund fra seks erhvervsskoler og bedt dem om at beskrive deres erfaringer og forventninger til deres undervisere.

Hæftet er udarbejdet på baggrund af de samtaler og interview, Fastholdelseskarakavanen har haft med udvalgte erhvervsskoleelever med tosproget baggrund. De udgør et lille udsnit af de tosprogede elever, der går på en erhvervsskole. Det er ikke sikkert, at det, som eleverne giver udtryk for i samtalerne - om frustrationer og manglende forståelse på skolerne - er repræsentativt. Dog giver disse frustrationer og uopfyldte forventninger et vigtigt indblik i de unges udfordringer, håb og behov for anerkendelse, som det kan være nødvendigt for en lærer at have viden om.

Der er tale om en lille gruppe elever, som for de flestes vedkommende kan karakteriseres som udsatte og skuffede unge, da mange af dem har en eller flere afbrudte uddannelser bag sig. Heller ikke mange i deres netværk har - trods forsøg - fuldstændt en erhvervsuddannelse. Eleverne kender alt for mange i deres omgangskreds, der af forskellige årsager ikke har en praktikplads. Drømmen om at få en uddannelse, et arbejde og en familie er dog i behold.

Forventninger og udfordringer

De fleste af eleverne kommer fra familier, hvor forældrene ikke har formået at give dem den nødvendige opbakning og støtte under deres skolegang. Forældrene har ofte haft forventninger uden samtidig at have ressourcer til, at de kan blive til virkelighed. Desuden har eleverne haft alvorlige faglige udfordringer i grundskolen, som de ikke oplever, at der er blevet samlet op på.

Det er Fastholdelseskarakavanens indtryk, at mange af dem desuden har problemer med selvværd og selvtillid og savner nogen i deres hverdag, der kan hjælpe dem til at tro på, at de kan noget.

Mange af de elever, lærere møder på skolen, er født og opvokset i belastede boligområder, hvor kontakten til det danske samfund har været begrænset. Ofte har de ikke et netværk af danskere uden for skolen. Nogle af eleverne har stærke forestillinger om, at de bliver diskrimineret, samt at de ikke har en reel chance for at blive behandlet på lige fod med de etnisk danske elever, når de søger praktikplads og job. De har fra starten negative forventninger, som de overfører til skolen og dens medarbejdere.

Blandt eleverne, Fastholdelseskaravanen har mødt, er der også nogle få, der bevidst skjuler deres etnicitet og udgiver sig for at komme fra et andet land, end de egentlig gør. Frygten for at blive mødt med negative holdninger og forventninger er så stor, at de forsøger at dække sig ind under andre etniske grupper, der har et bedre ry.

Ikke som de andre

At tilhøre en synlig minoritet kan være udfordrende og krævende for den enkelte elev. Mange af eleverne, Fastholdelseskaravanen har talt med, oplever, at der ofte er et ensidigt og negativt fokus på deres etnicitet og baggrund. Det finder de både belastende og personligt drænende, fordi de føler, at de hele tiden skal bevise, at de er integrerede og ikke er ligesom "de andre", samtidig med at de skal opfylde familiens og baglandets forventninger om, at de ikke er blevet for danske i deres væremåde.

Eleverne anklager medierne og politikerne for at være skyld i det negative fokus. Der går sandsynligvis elever rundt på din skole i en etnisk forsvarsposition, som du nemt kan komme til at forstærke og konfrontere uden at være bevidst om det, hvis du ikke er opmærksom på de følelser og psykologiske mekanismer, din måde at henvende dig på kan udløse.

En bedre forståelse for elevernes selvforståelse som synlig minoritet giver dig større muligheder for at påvirke eleven og sikre, at eleven føler sig

” Jeg kender mange fra min vennekreds, der ikke har en praktikplads, fordi de har fremmede navne. Jeg tror heller ikke på, jeg selv kan finde en praktikplads.

En elev på teknisk skole

set og hørt som et helt menneske. En bedre forståelse herfor kan også give dig mulighed for at påvirke eleven positivt. Det er afgørende for elevens motivation for at tage imod din undervisning og læring, at han eller hun oplever, at du udviser respekt og tillid.

Hæftet er en opsamling af elevernes oplevelser og gode råd og anvisninger til, hvordan du som underviser kan være med til at skabe en positiv relation gennem en opmærksom kommunikation med dine tosprogede elever.

God læselyst!

Fastholdelseskaravanen

Undervisningen

- hvad skal du være opmærksom på i din formidling?

Som underviser kan du gøre en stor forskel for elevernes læringsudbytte ved at være opmærksom på dine ord og forklaringer. Elever, der ikke har dansk som modersmål, eller som har begrænset ordforråd, kan i høj grad mangle det grundlag, der skal til for at tilegne sig de faglige begreber.

I din forberedelse kan du imødekomme dette ved at gennemgå undervisningsmaterialet for fagord, tekniske begreber, forforståelser og forklaringer, der kan være svære for de tosprogede at forstå. Lav eventuelt en liste over disse ord, vendinger og tekniske beskrivelser. Efterfølgende kan du udarbejde en plan for, hvordan du vil forklare disse for de tosprogede elever og andre elever, der har et mangelfuldt ordforråd.

I undervisningen kan du for eksempel skrive ordene op på tavlen og spørge alle eleverne i klassen, om de vil forklare ordene for hinanden med egne ord, efter du selv har gennemgået dem. Det sikrer, at eleverne, der har svært ved at forstå ordene, får dem forklaret igen med andre ord.

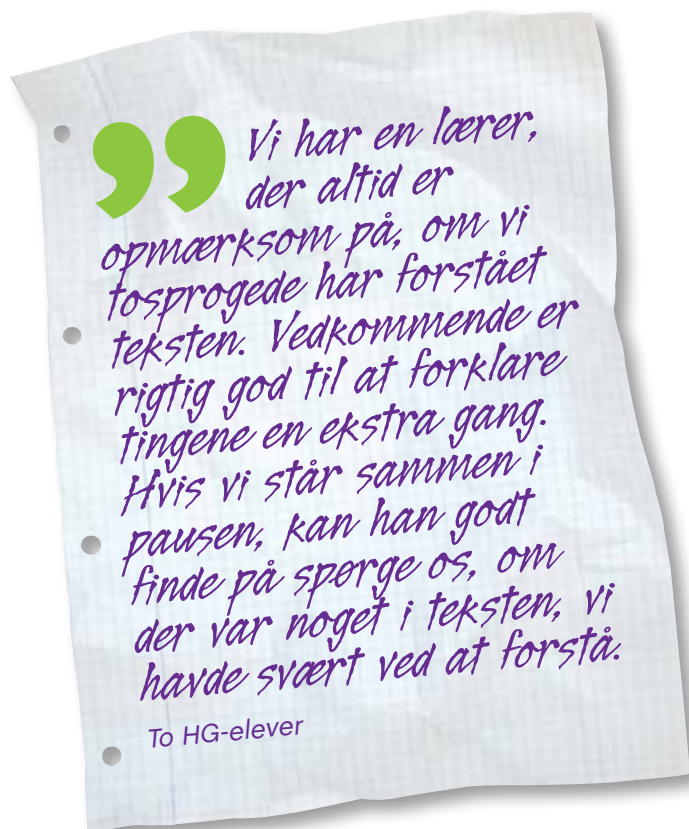
Overvej også at supplere materialet og teksten med andre tekster, der forklarer fagbegreberne på en anden måde. Undersøg for eksempel om der findes materialer og tekst, der gennemgår de basale ting i pensum mere simpelt og overskueligt.

Supplér din undervisning med film

Nogle elever har lettere ved at forstå et emne, hvis de ser tegninger eller billeder, der kan understøtte teorien og begreberne. I forbindelse med din forberedelse kan du undersøge, om der findes videomateriale på YouTube eller andre film på nettet, der kan supplere din undervisning.

Når du taler med eleverne om undervisningen, er det vigtigt at spørge ind til den sproglige del, og om de har svært ved at forstå fagbegreberne og fagordene. Spørg dem for eksempel om, hvad du kan gøre for, at de bedre kan følge med. Giv dem samtidig idéer og løsninger til, hvad de selv kan gøre for nemmere at forstå ordene.

Eleverne skal føle sig trygge ved dig, før de tør erkende deres vanskeligheder

Forsøg at skabe og dyrke en kultur og et tillidsforhold i klassen fra starten, så alle elever tør række hånden op og spørge, hvis der er noget, de ikke forstår. Gør det tydeligt for eleverne fra den første dag, og hver gang du påbegynder din undervisning, at der vil være ord og faglige udtryk, det kan være svært for mange at forstå, og at det er i orden, at de afbryder dig og beder om at få det forklaret igen.

Understreg, at det er vigtigt for dig, at alle forstår og får noget ud af undervisningen.

Brug dine egne erfaringer og historier

Fortæl gerne personlige historier fra din egen skoletid eller fra dine tidligere erfaringer som lærer, der viser, hvorfor det er vigtigt, at man beder om at få tingene forklaret. Det kan eleverne relatere til, og det vil styrke deres positive opfattelse af dig.

Læg mærke til de tosprogede elevers sproglige og faglige udvikling; særligt dem, der har udfordringer med det. Når du oplever, at de gør fremskridt, så vær opmærksom på at rose dem individuelt. Det vil give dem sproglig selvtillid, og det vil motivere dem til at engagere sig endnu mere i undervisningen.

Undgå at rette og kommentere elevernes sprog og udtalelser foran andre elever

Det kan i værste fald føre til, at nogle af dem bliver endnu mere usikre på deres danske sprog og derfor undgår at deltage aktivt i undervisningen. Hjælp dem med at blive bedre ved at tale med dem individuelt og diskret. Du hjælper dem bedst ved at finde de sammenhænge, hvor de bruger ord eller vendinger forkert og derefter forklare dem, hvordan de skal gøre i stedet.

Du kan eventuelt overveje at indgå i en gruppedialog med både tosprogede elever og de danske elever, der har sproglige og faglige sproglige udfordringer, om hvad du kan gøre i din undervisning for, at de bliver bedre til at forstå den faglige del.

Daglig minievaluering

Vær i hele processen varsom med, hvordan du spørger ind til elevernes forståelsesramme og deres sproglige udfordringer. Uden at have det til hensigt kan du nemlig nemt komme til at fornærme nogle tosprogede elever og få dem til at føle, at de igen bliver peget ud som værende dårlige til sprog. Nogle af de tosprogede har fået at vide for mange gange, at de er dårlige til dansk, uden at de er blevet fortalt, hvordan de kan blive bedre.

Du kan for eksempel afslutte din daglige undervisning med en minievaluering, hvor du også spørger ind til det sproglige og fagsproglige. Her skal du være opmærksom på dine formuleringer og din henvendelsesform. For eksempel er det vigtigt, at du overvejer dine spørgsmål, så de både henvender sig til de danske og de tosprogede elever.

Inspiration til praksis

Forberedelse

- Målet med din lektion: Hvad skal eleverne minimum lære i lektionen?
- Afdæk de centrale begreber og fagord i teksten, som er vigtige for at forstå lektionen.
- Overvej alternative måder, du kan forklare disse på.
- Overvej supplerende tekster, billeder og videomateriale til at understøtte undervisningsmålet.
- Find historier og eksempler fra de unges verden, som de kan forholde sig til, så der skabes en relation til emnet og en større sammenhæng.
- Overvej en mini-evaluering: For eksempel: Hvad var det sværeste i lektionen? Hvilke ord var svære at forstå?

Gennemgang

- Forklar målet og sæt en ramme for lektionen.
- Præsenter materialet og skriv eventuelt de svære ord op.
- Vær opmærksom på din præsentationsteknik, herunder toneleje, og på at du skiftevis har øjenkontakt med de enkelte elever, så alle bliver set.
- Husk at inddrage eleverne - sørg for, at alle elever har mulighed for at spørge og føle sig trygge nok til at spørge.
- Skab muligheden for, at alle elever kan inddrage deres egne fortolkninger, så de bliver bedre til at forstå den faglige sammenhæng.
- Slut altid af med at opfordre eleverne til at arbejde videre. Henvi eventuelt til hjemmesider og videoer, der uddyber materialet.

Justering

- Justér undervisningsformen og metoden efter afprøvning.
- Saml de elever, der har svært ved at forstå materialet for at afdække deres behov. De kan komme med gode idéer til, hvordan du kan gennemgå stoffet endnu bedre.
- Sæt nye mål for din formidlingsteknik.

TIP • Kopiér siden og brug den som inspiration og tjekliste for de tiltag, du vil lave i din undervisning. Sæt kryds ved for eksempel tre udsagn.

Hvorfor er det vigtigt at arbejde med den **faglige identitet** i undervisningen?

Mange af de tosprogede elevers forældre har næsten intet kendskab til erhvervsuddannelserne i Danmark, eller hvordan de er bygget op. Eleverne oplever, at de er blevet vejledt til at begynde en erhvervsuddannelse, uden at de rigtig kender beskæftigelses- og karrieremulighederne inden for faget.

De tosprogede på erhvervsskolerne mangler ofte personer i deres omgangskreds og netværk, der har taget en erhvervsuddannelse, og som de kan identificere sig med. Mange af eleverne kommer fra traditioner og lande, hvor man ikke udviser den samme respekt og anerkendelse af personer med en erhvervsfaglig uddannelse, som man gør for personer med en universitetsuddannelse eller en anden videregående uddannelse.

Nogle af eleverne har derfor svært ved at acceptere deres eget uddannelsesvalg og har problemer med at identificere sig med erhvervet. Nogle af dem, som Fastholdelsekaravanen har talt med, har oplevet at blive underkendt af familien på grund af deres uddannelsesvalg. De har brug for faglige rollemodeller, som kan vise dem, hvad uddannelsen handler om og kan lede frem til. Det kan have en kolossal betydning for elevens motivation for at gennemføre uddannelsen.

Tidlig faglig identifikation styrker motivationen

Det er meget tydeligt, at en tidlig faglig identifikation kan styrke elevernes motivation for at gennemføre uddannelsen. Hvis du, som faglærer, inddrager fortællinger og historier om uddannelsens muligheder, fagets udvikling og den anerkendelse og respekt, som dansk håndværkertradition bliver mødt med både i Danmark og i udlandet, kan det hjælpe den enkelte elev med at få et positivt billede af faget og give eleven en faglig identitet. Det kan være en stor hjælp for mange elever i forhold til at blive forankret i faget, og det kan desuden styrke deres forstå-

else af livet som fremtidig håndværker. Som faglærer og underviser har du altså mulighed for at arbejde bevidst med metoder og fortælleteknikker i din undervisning - det kan hjælpe den enkelte elev med at styrke sin identitet og selvforståelse som kommende håndværker. Det handler om at bruge personlige historier, egne erfaringer og at præsentere karrieremulighederne som led i din undervisning.

Arbejdsspørgsmål

Hvilke fortællinger og historier kan understøtte din undervisning?

Hvad kan du som faglærer gøre for at give de unge en faglig identitet?

Hvilke elementer kan du trække ind i din undervisning for at arbejde bevidst med faglig identitet og stolthed?

Hvilke sociale aktiviteter og handlinger i og uden for skolen kan være med til at sikre en øget selvforståelse som kommende håndværker?

For eksempel:

- **Anvendelse** af arbejdstøj.
- **Fælles morgenmad** en gang om ugen.
- **Invitere tidligere elever** eller andre på besøg i undervisningen.
- **Udflugt** til virksomheder og virksomhedsforlagt undervisning.
- **Få to elever** om ugen til at fortælle, hvorfor de har valgt uddannelsen, og hvilke drømme de har.
- **Gør teoridelen** mere praksisnær og mindre abstrakt.

Inspiration og ideer til faglige, sproglige og sociale mål for undervisning

Faglige

- Under forberedelsen vil jeg overveje at supplere det grundlæggende materiale med andre tekster, billeder og videomateriale.
- Alle elever skal føle sig trygge og deltage aktivt i undervisningen.
- Det er vigtigt for mig, at alle elever får noget ud af undervisningen.
- Jeg vil tage udgangspunkt i elevernes ressourcer.
- Jeg vil stille krav til mine elever og tydeliggøre kravene.
- Det er vigtigt for mig, at alle elever bliver udfordret.
- Jeg vil bruge fem minutter efter min undervisning på at evaluere min formidling, forståelsen af mit fagsprog og udbyttet af min undervisning.
- Jeg vil styrke min opmærksomhed på de elever, der har ekstra udfordringer.
- Jeg vil overveje at inddrage materiale, der kan styrke de tosprogede elevers oplevelse af inklusion og anerkendelse.

Sproglige

- Når jeg forbereder mig, vil jeg overveje, hvordan jeg formidler undervisningen til de tosprogede elever.
- Når jeg overvejer at bruge supplerende materiale, vil jeg også overveje at finde tekst og billedmateriale, der kan styrke de tosprogede elevers forståelse af undervisningen.
- Jeg lægger ekstra fokus på fagbegreber og tekniske forklaringer i min formidling.
- Jeg undersøger løbende, om mine tosprogede elever har udfordringer med at forstå fagsproget.
- Jeg skaffer denne målgruppe og andre elever med sproglige udfordringer flere alternative undervisningsmaterialer, for eksempel videoer på YouTube, som de kan supplere undervisningen med.
- Jeg er opmærksom på mit kropssprog og min formidlingsform.

Sociale

- Jeg har en ambition om at lære alle elever at kende inden for de første to uger.
- Jeg vil som minimum lære deres navn at kende og give dem individuel opmærksomhed.
- Jeg vil overveje at folde min egen historie, mine succeser og min udviklingshistorie ud i små doser og i passende mængder for at inspirere de elever, der har brug for en rollemodel.
- Jeg vil sikre mig, at ingen elever føler sig mobbet eller overset.
- Jeg vil interessere mig for elevernes sociale verden uden for skolen.
- Jeg vil være positivt nysgerrig over for alle elever.
- Jeg vil opmuntre eleverne og stimulere deres personlige og faglige udvikling.
- Jeg vil huskes for at have været en lærer, der har haft en særlig betydning for, hvorfor eleverne gennemførte uddannelsen.
- Jeg vil ikke favorisere nogen elever eller elevgrupper fremfor andre.
- Jeg vil arbejde på at styrke det sociale fællesskab i klassen og sikre, at alle elever føler sig inkluderet.

TIP • Kopiér siden og brug den som inspiration og tjekliste for de tiltag, du vil lave i din undervisning. Sæt kryds ved for eksempel tre udsagn.

Er det **ligeegyldigt**, hvordan du udtaler de tosprogedes navne?

Mange tosprogede elever har oplevet, at deres lærere har haft udfordringer med at udtale deres navne, og at nogen lærere har spurgt eleverne, om det er i orden, at de blev kaldt noget andet, der var nemmere at udtale.

Nogle elever føler, at de bliver udstillet den første dag, fordi læreren forsøger at lære deres navne at kende ved at gentage det flere gange. De værdsætter de lærere, der gerne vil lære deres navne at kende, men de vil gerne have, at læreren er en smule diskret og ikke gør det foran alle den første dag, når eleverne ikke kender hinanden. Netop fordi de ikke kender hinanden endnu, føler de sig synliggjort på en uheldig måde for at være anderledes.

For de fleste af os er vores navne en væsentlig del af vores identitet, og det betyder noget for os, at andre respekterer det, vi hedder, og kan finde ud af at udtale det rigtigt. Derfor vil du få stor respekt hos den enkelte tosprogede elev, hvis du udtaler elevens navn

korrekt fra starten.

Det sender nogle positive signaler og oplevelser til eleven, og kan være det første skridt mod en god relation til eleven.

Inspiration til praksis

- **Det bedste** vil være, at du forsøger at lære navnene at kende, inden du møder eleverne.
- **Spørg** eventuelt en anden lærer, hvordan navnet kan udtales.
- **Spørg eleven** i pausen, om den måde du udtaler navnet på er korrekt.
- **Henvend dig** ikke til dem ved at sige "dig der" eller "du der".
- **Der er nogle** elever, der har lange navne, som kan være svære at udtale rigtigt. Ofte har de elever et kaldenavn eller en forkortelse, som de bruger. Find ud af, om de har et kaldenavn, som du også må bruge.

” En lærer kaldte mig og en anden somalisk dreng for negerdreng, når han hilste på os. Det var i orden, at han kaldte os negre for sjov, fordi han kender os. Men der gik ikke lang tid, før nogen fra klassen også begyndte at drille os med det.

En HG-elev

Du Abdol... Abdal, øh
Ibdyl... Æpdil, øhh ?

Er du **bevidst** om den betydning, du har for eleven?

Mange af eleverne, Fastholdelseskaravanen har talt med, kommer fra hjem, hvor forældrene ikke har den fornødne viden eller ressourcer til at støtte op om deres barns uddannelse og faglige udvikling.

Måske er du den eneste i elevens netværk og omgangskreds, der ved noget om, hvordan det går med vedkommende fagligt og socialt. Du bør være bevidst om, at der er elever, der har brug for din opmærksomhed og støtte. Det har afgørende betydning for deres faglige og personlige udvikling.

Send derfor tydelige signaler om, at du vil eleverne det bedste, og at du er interesseret i deres faglige og personlige udvikling.

For eksempel kan du tale med dem i pauserne og spørge ind til, hvad deres interesser er. Det kan åbne en dør af muligheder for at komme tættere på eleverne og til at få en god samtale, som du kan bruge til at komme ind på faglige og andre mere udfordrende emner.

Forhold og emner, du kan arbejde på at få mere viden om:

- Elevernes livshistorie.
- Elevernes oplevelser, succeser og nederlag.

Inspiration til nogle mål du kan stille op for din praksis:

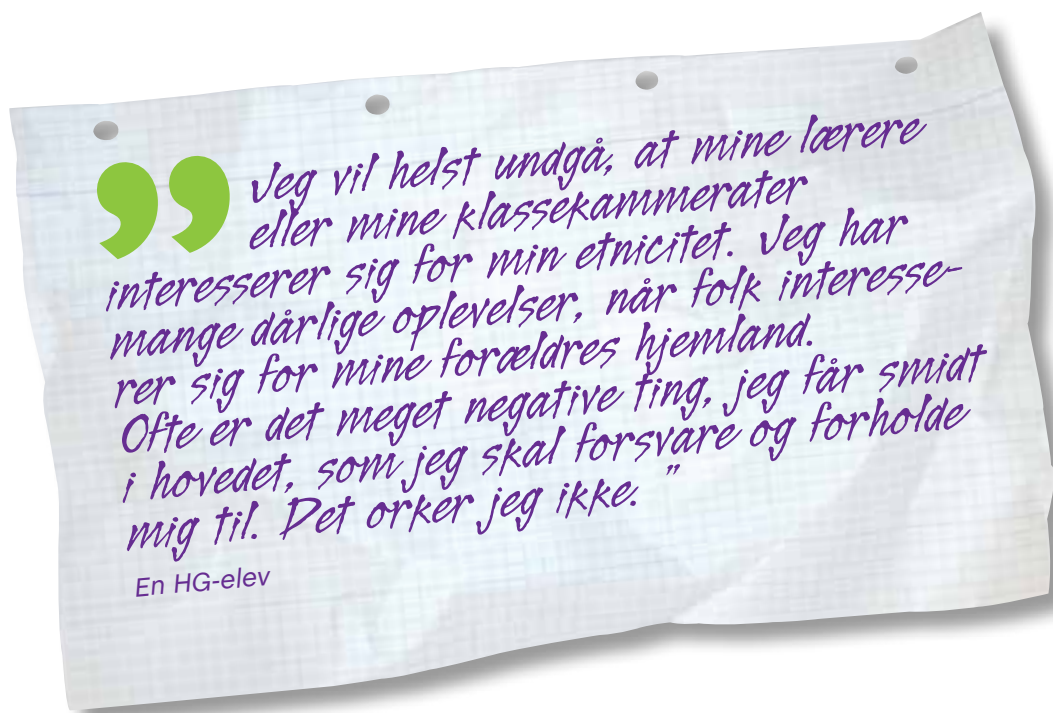
- **Jeg vil engagere mig** i mine elever ved at lære dem at kende individuelt.
- **Jeg vil skærpe** min opmærksomhed på det, de er gode til - både fagligt og socialt.
- **Jeg vil være aktivt undersøgende** i forhold til elevernes forskellige fællesskaber.
- **Jeg vil give** dem løbende feedback.
- **Jeg vil rose** dem, når jeg oplever, at eleverne gør fremskridt fagligt og socialt.
- **Jeg vil være nysgerrig** over for det, de interesserer sig for.
- **Jeg vil bruge** små historier og fortællinger, der kan styrke elevernes faglige og sociale forståelse.
- **Jeg er opmærksom** på, at jeg har mulighed for at udvikle eleverne ved at fokusere på det, de kan.

” Jeg har en dansklærer, som er rigtig god. Vi kan tale med ham om fodbold, biler osv. Jeg føler, at han forstår os. Han interesserer sig for min kultur og mine interesser. Jeg pjækker aldrig fra hans timer.

En elev på teknisk skole

Kom **tættere** på eleven og styrk din rolle som lærer

Nogle gange vil du opdage et interessefællesskab eller et emne, som interesserer både dig og eleven, hvis du fortæller om dine egne erfaringer og interesser.

Det kan gøre det nemmere at få en dialog med eleven, hvis samtalen tager udgangspunkt i et emne, der interesserer eleven, og det kan bruges som en indgang til at komme tættere på eleven fagligt. Derfor er din interesse for eleven som et helt menneske vigtig. Den faglige del er absolut vigtig, men der kan være tilfælde, hvor du må begynde med det sociale, før du kan påvirke elevens faglige udvikling.

Ved at få viden om elevens sociale og kulturelle baggrund kan du få et bedre indblik i elevens interesser og dennes sociale, familiemæssige og kulturelle ressourcer, samt elevens bekymringer og udviklingszoner. Den viden kan du bruge til at styrke elevens faglige udvikling. Ydermere kan den facetterede tilgang til at forstå eleven

skabe muligheder for at opdage uudnyttede potentialer og ressourcer hos eleven.

Et flertal af de unge, Fastholdelseskaravanen har talt med, har oprindelse i lande, der er eller har været plaget af krig og elendighed. Mange har fortsat familier i disse lande, som de unge selv eller deres forældre besøger jævnligt. De kan derfor have særlige forbehold mod at diskutere disse lande eller problemstillinger, der omhandler dem. Derfor er det vigtigt, at du er sensitiv og oprigtig i din interesse.

Start ikke med at være kritisk over for elevens historie eller udlægning af sagen. Stil åbne og nysgerrige spørgsmål, der giver eleven mulighed for at fortælle sin historie. Vær empatisk og forstående, hvis du opdager, at eleven går rundt med nogle tragiske oplevelser i sin bagage.

Gør aldrig eleven til en repræsentant for en hel gruppe eller befolkning.

Inspiration til din praksis

- **Når du præsenterer** dig selv, kan du fortælle lidt om, hvad du laver i din fritid, og hvad dine interesser er.
- **Fortæl** for eksempel om lande, du har holdt ferie i.
- **Fortæl lidt om dine succeser**, og om hvordan du overvandt dine begrænsninger i sammenhænge, der giver mening for eleverne.
- **Der vil være elever**, der ikke bryder sig om, at deres etnicitet og oprindelsessted bliver diskuteret og sat i fokus, hverken individuelt eller i en fælles samtale af forskellige årsager. Derfor bør du udvise sensitivitet og være positivt nysgerrig, hvis du gerne vil vide mere om elevens kulturelle, sociale og etniske baggrund.
- **Undgå stigmatisering** eller generalisering. Flere elever fortæller, at de har oplevet, at læreren så passivt til, når diskussioner gik højt, og der blev sagt mange grimme ting om visse religioner og grupper og deres måde at leve på. Mange har følt sig såret af udtalelser, som andre elever er kommet med. De har oplevet det som et angreb på deres livsstil.
- **Når der skal diskuteres** noget, som kan være følsomt, så sørg for at forberede dig grundigt ved at overveje, hvad din rolle skal være for at skabe balance og nuancer i diskussionen.
- **Sørg også for at udfordre** ureflekterede offerfølelser, som kan eksistere blandt nogle unge, ved at skabe udvikling og bedre selvforståelse blandt disse unge. Det kan for eksempel ske ved at introducere tekster og materiale, som kan være produceret af deres egne repræsentanter - det har den effekt, at det minimerer modstanden.

Få eleverne til at **præsentere** sig selv

Når du har undervist eleverne i omkring en uge, kan du lave øvelsen "Præsentationscirkel" med eleverne, hvor de får lov at fortælle lidt mere om sig selv.

Bed alle eleverne om at tegne en stor cirkel på hver deres stykke papir. Herefter skal de inddele cirklen i stykker, der passer til interesser, drømme og det der optager eleven lige nu og her. Til sidst skal eleverne fremlægge og fortælle om deres egen cirkel for de andre i klassen.

Netop denne øvelse giver alle elever mulighed for at fortælle klassen lidt om deres interesser, personlighed og andre dele af deres liv, som det kan være godt og nødvendigt for dig og andre at vide mere om.

Øvelsen giver dig mulighed for at forstå elevernes sociale og personlige sider, og du får et indblik i elevernes faglige forventninger og

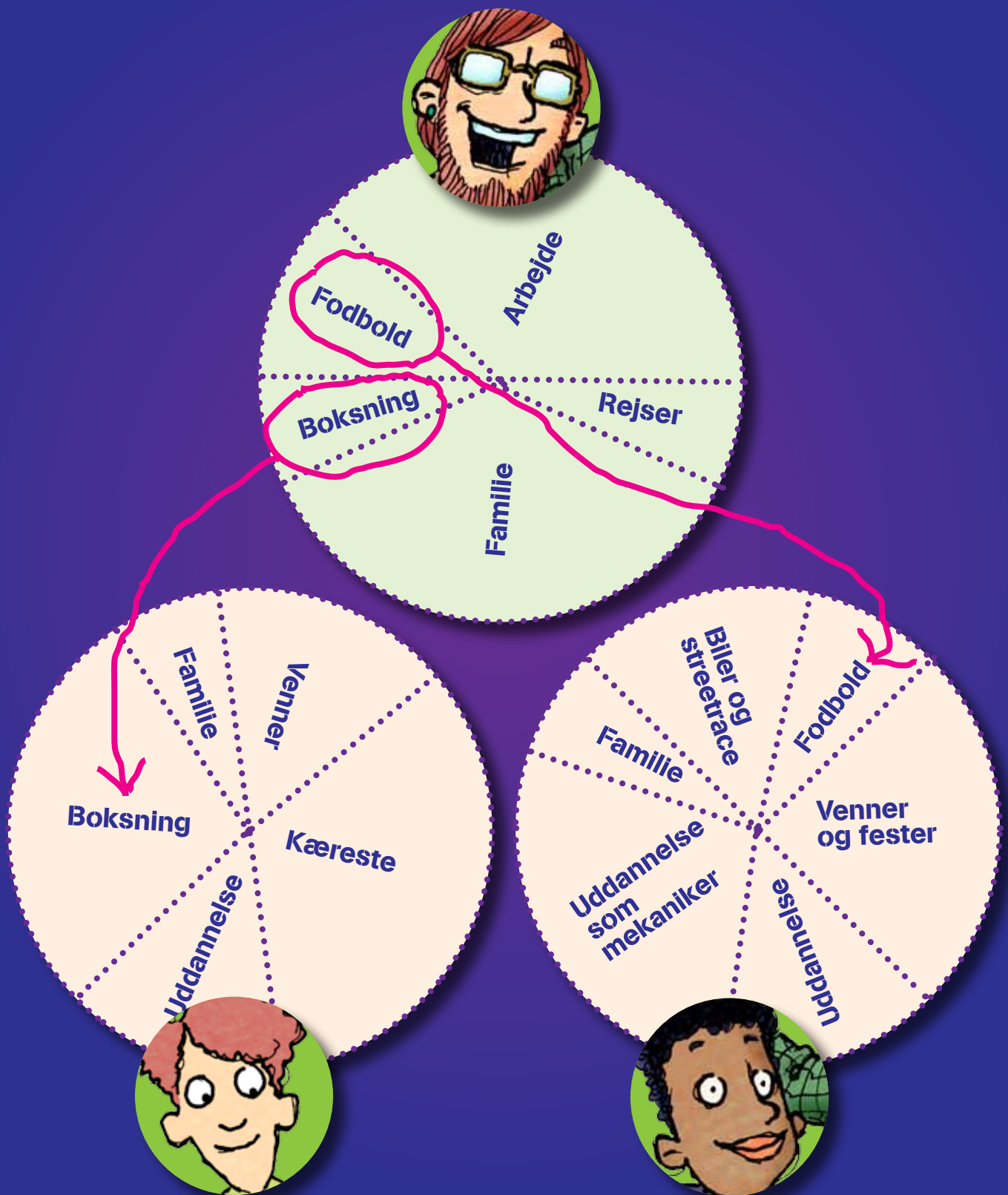
drømme. Øvelsen er et godt grundlag for at skabe bedre relationer i klassen imellem eleverne og giver dig, som lærer, en god mulighed for at lære den enkelte elev bedre at kende som person. Det kan du - som tidligere beskrevet - bruge til at påvirke eleven fagligt og socialt. Se eksempel på øvelsen på side 17.

Inspiration

- **Deltag selv** i øvelsen og fortæl også om dig selv.
- **Gentag øvelsen** nogle måneder efter og prøv at se, om der er kommet nye emner og nye fordelinger i "Præsentationscirklen".

” Nogen gange har jeg sagt til folk ude i byen, at jeg kom fra Eritrea, hvis de spurgte mig, hvor jeg kom fra. Det er nemmere at være eritreer i Danmark, tror jeg, end at være somalier. Så slipper jeg for fordomme.
En elev på teknisk skole

Eksempel på øvelsen "Præsentationscirkel"

Kunsten at være ”farveblind” og samtidig undervise differentieret

Mange skoler arbejder ud fra en pædagogisk overbevisning om, at skolen er ”farveblind”, og at den ikke gør forskel på sine elever, uanset hvem de måtte være.

At skolerne ikke forskelsbehandler eleverne på baggrund af deres sociale eller etniske baggrund, er et meget vigtigt princip og ideal i vores samfund.

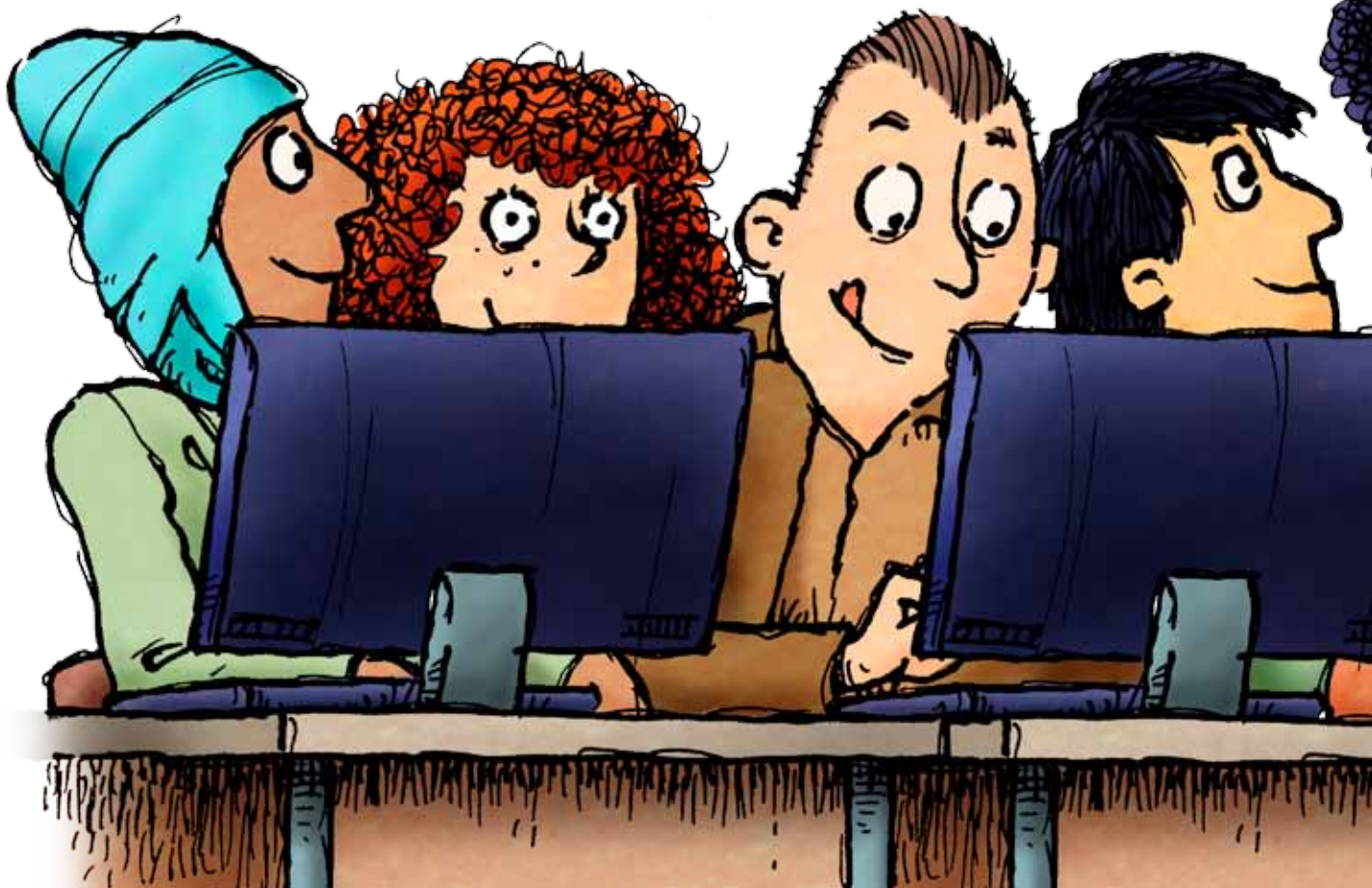
Undervisere skal dog være opmærksomme på, at en ureflekteret ”farveblindhed” i værste fald kan betyde, at nogle tosprogede elever kan komme til at føle, at deres forskellighed, herunder de ressourcer og den viden de besidder ved at tilhøre et eller flere fællesskaber, ikke bliver anerkendt og inkluderet i undervisningen eller i undervisningsmaterialet.

Mange af eleverne, Fastholdelseskaravanen har talt med, siger entydigt, at de gerne vil have, at deres undervisere præsenterer undervisningsmateriale og bevidst bringer positive elementer

af deres forskellighed op i timerne, som de kan spejle sig i og identificere sig med. Kunsten for underviserne er at åbne undervisningen for denne type læring og inklusion, samtidig med at alle elever har lige muligheder.

En måde at gøre det på kan være at planlægge og gennemføre en differentieret undervisning, hvor du løbende anvender supplerende materiale, der også skaber genkendelighed hos de tosprogede elever.

Det supplerende materiale skal være fagligt relevant og skal åbne og udvide perspektiver for både de danske og tosprogede elever. Sådanne supplerende materialer kan både styrke de tosprogede elevers oplevelse af og engagement i undervisningen, samtidig med at det giver de etnisk danske elever mulighed for at få nye perspektiver.

Inspiration til din undervisning

- **Vær kreativ** og søg på nettet eller prøv at finde artikler og tekster, som kan styrke den originale tekst, og som samtidig bringer flere vinkler og analyser ind i den samme kontekst.
- **Overvej, hvordan du kan åbne faget op**, så det kan vinkles og forstås i sammenhæng med andre fagområder, for eksempel geografi, teknik, miljø, udvikling og kultur. Ved at åbne faget op med andre fagområder skaber du mulighed for at bringe flere forståelser og forklaringer ind i billedet, hvilket alle elever får et større udbytte af. Det øger også elevernes evne til at tænke innovativt, når dansk-udviklede produkter og teknikker tænkes ind i anvendelse i for eksempel andre verdensdele, hvor klima, kultur og økonomiske forhold kan være anderledes.

- **Vær åben og skab rum** for, at alle elever føler sig velkomne til at bringe viden og fortællinger ind i undervisningen og dermed understøtter fagbogen eller hovedpointen.
- **Hvis du bemærker**, at der sidder elever i din klasse, der har viden, der har en faglig relevans for diskussionen, bør du sikre, at eleven får lov til at dele ud af sin viden.

Forventninger og krav - gør du det "rigtige"?

Mange af de tosprogede elever, som Fastholdeskaravanen har interviewet, vil gerne have, at deres lærere har de samme forventninger til dem, som de har til de etnisk danske og de ressourcestærke elever. Mange af eleverne udtrykker, at de føler, at deres lærere har lavere forventninger til deres fremtid og faglige niveau.

Nogle elever oplever, at deres lærere åbenlyst udviser tegn på overraskelse, når de kan svare på spørgsmål. Andre oplever, at de bliver betragtet som fagligt dårlige elever udelukkende på grund af, at de taler dansk med accent eller har svært ved at forklare sig.

Eleverne forklarer, at det vil motivere dem og styrke deres engagement, hvis lærerne havde mere tiltro til deres faglige niveau. Særligt de udsatte elever fortæller, at det har en markant betydning for deres motivation, at der bliver stillet de samme krav og forventninger til dem, som der bliver til de andre elever.

En af dem fortalte: "Jeg kommer altid til hans timer, fordi han forventer, at jeg kommer og deltager i undervisningen. Han prøver at hjælpe mig i pauserne, hvis jeg har problemer med at forstå teksten. Når han viser mig, han gerne vil

hjælpe, gør jeg også mit bedste for at forberede mig til timen."

Men det er ikke nok at have høje forventninger og stille krav. De ressourcetsvage elever forventer også øget faglig hjælp og opmærksomhed fra dig som lærer.

Derfor er det vigtigt, at eleverne oplever, at du vil dem det bedste, og at det er derfor, du har forventninger til dem. Det er vigtigt, at du ikke stiller krav uden samtidig at være engageret. At stille faglige krav uden samtidig at give tilbud om faglig støtte og hjælp til at blive bedre, medfører samme frustration hos eleverne, som du selv kan opleve, hvis du får en opgave uden, at der følger ressourcer med i form af de nødvendige rammer, redskaber og kompetencer til at løse opgaven.

Inspiration til din undervisning

Tænk følgende ind i din plan:

- **Hvad vil du gøre** for at nå alle elever individuelt?
- **Hvordan vil du** fortælle eleverne, at du vil dem det bedste?
- **Hvordan vil du** omsætte det til handling?
- **Overvej at blive** fem minutter ekstra, når undervisningen er færdig. Tal med de elever, som du vurderer, har brug for opmærksomhed, men som ikke selv tør at markere sig i timerne.
- **Hvordan vil du** arbejde med dit kropssprog og øjenkontakt, så du signalerer anerkendelse og accept af alle elever?

”Min engelsklærer er rigtig god til at åbne teksten op og få eleverne til at forstå tingene fra flere vinkler. Herunder vinkler som jeg også kan relatere mig til. Han inddrager også noget om andre lande.

En HG-elev

” Jeg har en lærer, der undgår at have øjenkontakt med mig, når han underviser. Jeg tror ikke, at han kan lide indvandrerdrenge. Nogle gange har jeg oplevet, at han ikke svarer på mine spørgsmål, når jeg spørger ham om noget. Nu er jeg helt holdt op med at spørge ham.

En elev på teknisk skole

Hvad betyder dine holdninger til elevgruppen?

Indvandrere og flygtninge er temaer, der i perioder får meget fokus i medierne og blandt politikerne. Dette fokus er ofte præget af udfordringerne og af negative historier. Forskellige undersøgelser viser også, at vi fortsat har store integrationsmæssige udfordringer i Danmark.

Vær opmærksom på, at du som lærer kan have nogle politiske holdninger til etniske minoriteter eller nogle oplevelser med tosprogede elever, som påvirker dig. Det vigtige er, om det ubevidst påvirker din undervisning eller din måde at imødekomme de tosprogede elever i din klasse og på skolen!

Selv om man er en professionel i sit virke, og som udgangspunkt gerne vil behandle alle elever ens og retfærdigt uanset baggrund, kan

ens syn på de tosprogede elever ubevidst blive præget af mediernes fortællinger eller egne negative oplevelser. Hvis du, som lærer, lader dine holdninger eller personlige frustrationer over enkelte oplevelser overskygge din professionalisme og de idealer og værdier, der er tilknyttet lærergerningen, kan du undergrave værdien af undervisningen og det læringsudbytte, eleven får af undervisningen.

Anerkendelse åbner for læring

Den oplevede følelse af sympati, respekt og anerkendelse fra lærerne er afgørende for, hvor åbne eleverne er for læring og for at modtage undervisningen. Med andre ord, hvis en elev fornemmer fordomme eller holdninger hos læreren, som eleven oplever som nedværdigende, udvikler eleven modstand mod læreren og undervisningen. Det svækker i sidste ende elevens motivation for at lære. Det er vigtigt, at læreren giver alle elever lige muligheder og behandler alle elever ens med respekt for deres forskellighed uanset deres baggrund.

Elevens etniske baggrund kan ikke bruges til at forklare elevens opførsel og vanskeligheder. Den konkrete sociale virkelighed, som eleven befinder sig i, er i høj grad med til at påvirke, om elevens baggrund kommer til at få en negativ eller positiv betydning i forhold til elevens uddannelse.

En positiv og anerkendende tilgang åbner flere muligheder for læreren for at påvirke eleven i en positiv retning.

Udfordrer elevernes egen bagage dig indimellem?

Måske oplever du, at nogle elever er særligt følsomme over for deres etnicitet og udseende. Muligvis føler du, at de overfortolker dine krav og forventninger og antager, at du har forbehold over for dem, fordi de er tosprogede. Det kan

” Min lærer sagde til mig og mine veninder engang, at skolen ikke var en arabisk basar, fordi jeg sad sammen med mine venner og talte arabisk i pausen.

En HG-elev

” Vi kan hurtigt mærke på en lærer, om han kan lide os eller ikke lide os.

To drenge på teknisk skole

også være, at der sidder elever i din klasse, der fortsat går rundt med dårlige erfaringer, som de har fået andre steder, og derfor er på vagt.

Hvis du i din klasse opdager, at der er tosprogede elever, der misforstår dig eller er overfølsomme, er det vigtigt, at du taler diskret med dem og prøver at udrede trådene for at undgå, at det udvikler sig til vedvarende mistillid og en konflikt.

Undersøg årsagerne til misforståelser, og hvad det kan være i din kommunikation, der bliver misforstået, og hvorfor det bliver misforstået. Det er Fastholdelseskaravanens erfaring, at der ofte ligger misforståelser i kommunikationen fra begge sider. Nogle elever kan gå rundt med følelser og dårlige erfaringer fra tidligere, som ligger latent under overfladen, og som de fortsat bruger til at fortolke nutidige hændelser med.

Du kan undgå misforståelser i kommunikationen ved at prøve at indlede en dialog med elevgruppen for at finde frem til årsagerne til misforståelserne og ved at få et indblik i de følelsesmæssige mekanismer, der udløser misforståelserne. Det kan for eksempel stamme fra elevernes tidligere erfaringer og følelser omkring disse.

Blandt eleverne, Fastholdelseskaravanen mødte, var der også nogle få elever, der havde oplevet,

at deres lærere havde fordomme, som de havde svært ved at skjule. Eleverne følte, at dette kom til udtryk i forskellige sammenhænge, hvor lærerne havde været nedladende i kommunikationen med eleverne.

Opmærksomhedspunkter

- **Giver du** nogenlunde samme taletid og samme opmærksomhed til både de danske og tosprogede elever?
- **Når du henvender** dig til eleverne, er det så ubevidst altid til den samme gruppe?
- **Tænk over**, om det er de samme elever, der får ros og de samme elever, der bliver skældt ud?
- **Hvordan bliver** de tosprogede elevers baggrund, kultur og religion italesat? Som et problem eller som en ressource?

To kulturer, **ét individ** - er det en belastning eller en ressource?

Flere af de interviewede unge giver udtryk for, at det både kan være et privilegium og en belastning at vokse op mellem to kulturer.

De opfatter det at være to-sprogede som en ressource samtidig med, at de synes, at det kan være en stressfaktor i perioder at forholde sig til to kulturer. Nogle af dem har åbenlyse problemer med at forene forældrenes forventninger til deres sociale opførsel og skolens krav om selvstændighed.

For mange af eleverne er det en udfordring at skabe deres egen identitet, og det er en proces, der foregår konstant. Andre har taget nogle valg på baggrund af deres tro og kultur, som de bygger videre på med selektivt udvalgte værdier fra det danske samfund, der kan understøtte deres uddannelse og karrieremuligheder.

Mange af eleverne giver udtryk for, at de har savnet støtte og opbakning til den komplekse udviklingsproces og selvudvikling - både fra deres forældre og lærere. De har ofte oplevet at blive underkendt for deres forskellighed og dermed deres identitet.

De oplever det som frustrerende, at én side af deres personlighed ikke bliver italesat positivt. Hvis den overhovedet bliver italesat, er det ofte for noget negativt. "Det er som om, min identitet er i fokus hele tiden, og jeg skal hele tiden redegøre for mine valg. Det er altid de negative ting, man har fokus på, som om der intet godt

er i min kultur," siger en velfungerende kvindelig elev på HG med tyrkisk baggrund.

Nogle af de unge synes, det er urimeligt, at de hele tiden skal retfærdiggøre deres handlinger og valg. "Det er som, om du hele tiden skal bevise, du er god nok, fordi du ikke er som de andre," siger en af eleverne.

Eleverne vil have lov til selv at blande fra begge kulturer, og de har en forventning om, at deres lærere respekterer deres forskellighed og understøtter deres udvikling og identitetsdannelse.

"Det er et problem, hvis jeg taler arabisk i pauserne med mine venner i klassen, og det er et problem, hvis jeg er i gruppe med nogen, der også har etnisk baggrund," siger en elev.

Refleksionspunkter

- **Alle har brug for** at blive anerkendt for, hvem de er. Anerkendelse fra det omkringliggende samfund og nærmiljøet er vigtigt for ens selvopfattelse, selvtillid og udvikling. Som lærer må du være opmærksom på, at der er nogle tosprogede elever, der har udfordringer i forhold til at finde ud af, hvem de er.
- **Du kan kun påvirke** og udvikle eleverne, hvis de har tillid til dig, og hvis de opfatter dig som en lærer, der gerne vil dem det bedste. Derfor bør du begynde med at styrke din relation til de udsatte tosprogede elever; det er det første skridt, du kan tage som lærer. Kun når eleverne oplever, at du er oprigtigt interesseret i dem, vil de være interesseret i at modtage undervisning.
- **Hvis du** derimod kommer til at udtrykke dig kritisk om elevernes identitet og livsstil uden at kende dem personligt og uden at have en relation til dem, risikerer du at tvinge dem til at gå i forsvarsposition. Det øger deres modstand mod læring og utilfredshed med dig som lærer.

Inspiration til at praktisere anerkendelse

- **Sæt fokus** på dét, eleven er god til.
- **Undgå** at kommentere elevens baggrund, medmindre du kender den.
- **Inddrag** positive fortællinger i undervisningen.
- **Vær opmærksom** på, at alle har behov for at være stolte på vegne af de fællesskaber, man er en del af.

-
- ” Jeg er skidetroet af de lærere, der tror, de ved, hvordan jeg er som person.
 - De forsøger at danne et billede af mig på baggrund af nogen andre piger, de før har undervist. Jeg bliver sur, når jeg kan mærke, de forventer noget af mig uden at have lært mig at kende.

En kvindelig HG-elev

Baggrundslitteratur

Banks, A. James & Banks, Cherry A. McGee: Handbook of research on multicultural education, Jossey-Bass (2004).

Brown, Rikke & Katznelson, Noemi: Motivation i erhvervsuddannelserne, Erhvervsskolernes Forlag (2011).

Brug for alle unge: God til dialog - dialogværktøj til rollemøder, Rosendahls - Schultz Grafisk (2013).

Brug for alle unge: Undervisningsmateriale til i 7. og 8. klasse - syv film om ungdom og identitet (2012).

Faber, Birgit & Mulvad, Lisbeth: Faglig læsning - vejledning til faglærere på EUD, Dansk Lærereforenings forlag (2010).

Fastholdelseskaravanen: Blik for ressourcer - Teori- og metodehæfte (2011)

Fastholdelseskaravanen: Blik for ressourcer - inspiration til undervisere på EUD (2011)

Fastholdelseskaravanen: Drengene ud af gråzonen - fokus på faglighed og læringsfællesskaber, Rosendahls - Schultz Grafisk (2013).

Fastholdelseskaravanen: God skolestart på erhvervsuddannelserne. Rosendahls - Schultz Grafisk (2012).

Fastholdelseskaravanen: Gråzonesprog og klar tale (et hæfte pr. indgang på EUD og et for vejledere) (2012).

Fastholdelseskaravanen: "JUMP - Spring ud i dialog om job, uddannelse og medborgerskab", Rosendahls - Schultz Grafisk (2010).

Gilliam, Laura: De umulige børn og det ordentlige menneske - identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn, Aarhus Universitetsforlag (2009).

Hundeide, Karsten: Relationsarbejde i institution og skole, Dafolo (2004).

Laursen, Fibæk Per: Den autentiske lærer, Gyldendal (2007).

Linder, Anne: Professionelt relationsarbejde - en værktøjskasse til refleksion over relationer, Dafolo (2010.)

Parbst, Karin & Rützou Janne: Perler i byggebranchen. Erhvervsskolernes Forlag (2011).

Peterson, Brooks: Cultural Intelligence: A Guide to Working with People from Other Cultures, Intercultural Press (2004).

Schmidt, Patrick L.: In Search of Intercultural Understanding - A Practical Guidebook for Living and Working Across Cultures. Meridian World Press (2007).

Udgivet af: Ministeriet for Børn og Undervisning, Fastholdelseskaravanen, 2016

Forfatter: Ramanan Balasubramaniam

Redigeret af: Johan Linde og Anders Christian Frederiksen

Journalistisk redigering: Birgit Juel Martinsen

Layout: Rikke Alleslev, Ide Astronauterne **Tryk:** Rosendahls - Schultz Grafisk **Oplag:** 2.000 ex.

ISBN-nummer: 978-87-92917-30-0 **Elektronisk ISBN-nummer:** 978-87-92917-29-4

Hæftet kan downloades på www.fastholdelseskaravanen.dk samt www.emu.dk

Fastholdelseskaravanen hører under Ministeriet for Børn og Undervisning, Afdeling for Ungdoms- og Voksenuddannelser.

Projektet er støttet af den Europæiske Socialfond.

Fastholdelseskaravanen vil gerne takke elever fra følgende erhvervsskoler for medvirken og interview: Århus Købmandsskole, TietgenSkolen, Niels Brock, CPH WEST, Handelsskolen København Nord og Syddansk Erhvervsskole Odense - Vejle.

**FAST
HOLD
ELSES
KARA
VANEN**

VEJE TIL
GENNEMFØRT
UDDANNELSE

**MINISTERIET FOR
BØRN OG
UNDERVISNING**

DEN EUROPÆISKE UNION

Den Europæiske Socialfond

Vi investerer i din fremtid